

A magyar határőrizet felderítése 1918-1921

Parádi József¹

Absztrakt:

Az I. világháború végén a fegyverletételtől a békekötésig terjedően a magyar határőrizet működési tere, az abban tevékenykedő szervezetek jelentősen módosultak. Ezek a változások hatottak a határőrizet felderítő tevékenységére. Ez a határőr felderítés egyrészt igyekezett hasznosítani a dualizmuskori metodikai tapasztalatokat, másrészt pedig a későbbi magyar határőr felderítés csíráját alkotta.

Kulcsszavak: Evidenzbüro, Magyar Királyi Honvéd Vezérkari Főnökség 2. Osztálya; exponensek; határforgalmi katonai felügyelő; „Utasítások a M. Kir. Csendőrség számára” szolgálati szabályzat titkos függeléke.

Abstract:

At the end of the First World War, ranging from gunfire to peacekeeping, the operating space of the Hungarian border guard and the organizations operating there were significantly altered. These changes had an impact on the exploratory activity of the border guard. On the one hand, this border guard investigation tried to exploit the methodical experiences of Dualismism, and on the other hand, it formed the germ of later Hungarian border guard.

Keywords: Evidenzbüro; 2nd Department of the Royal Hungarian Defense Ministry; exponents; military traffic controller; „Instructions to Hungarian Royal Gendarmerie”. A secret appendix to the Staff Regulations for Gendarmerie.

¹paradi.jozsef@gmail.com, _ORCID 0000-0003-3368-2944

Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történelmi Tudományos Társaság
Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Állam- és
Jogtörténelmi Tanszék
Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar

Bármely ország a regnumával¹ szomszédos térségekről a történelem során mindig igyekezett információkat gyűjteni. Különösen igaz ezen igyekezet az országhatárral közvetlenül szomszédos területekre. Ezen információgyűjtés pedig természetesen összekapcsolódott a határok őrzésére, illetve védelmére hivatott szervezettel.²

Ez az általános jelenség igaz volt a Magyar Királyságra is. A Magyar határok őrzete a kezdetektől változatos formában valósult meg ugyan — tükrözve az adott kor társadalmi, gazdasági technikai és kulturális viszonyait — azonban soha nem nélkülözte a határ túloldalának a felderítését. Ennek a hiányában nem is lehetett volna sem eredményes határőrizet, sem pedig eredményes határvédelmet megvalósítani.³

Napjainkban a határőrizet és a határvédelem kifejezések használata terén bizonytalanság érzékelhető a közéletben, mivel a media a két kifejezést összemossa. Ennek a háttérben minden bizonnyal politikai indíttatású megfontolások húzódnak meg. A csekély bázisú ám rendkívül agresszív magyar ellenzék ugyanis szinte mindenből támadási felületet kialakítani igyekszik kialakítani a kormány lejáratása érdekében. Ilyen lehetőséget teremthetne elvileg az a tény is, hogy a XXI. század elején a magyar államhatárt nem csupán a rend fenntartására hivatott rendvédelmi szervezet, hanem a külső támadás elleni védelem feladatát ellátó honvédség is őrzi annak ellenére, hogy Magyarországot nem érte fegyveres támadás. Ez a logika azonban — mint általában a neoliberális problémamegoldások — csak bizonyos feltételek megléte esetén lehet igaz. Nevezetesen megváltoztak a viszonyok abban a tekintetben, hogy olyan kezelhetetlen fegyvertelen tömeg kívánt átjutni a Magyar határon, amelynek a tagjai nem akartak a Magyar regnumban foglalt szabályokhoz igazodni. Ilyen mennyiségű embertömeg feltartóztatására pedig a hagyományos rendfenntartó szervezet már elégtelen. A hatékony megoldást a magyar haderő igénybe vétele jelenti.

Ez a helyzet arra is rávilágít, hogy a neoliberális elvek — nevezetesen a rend védelmére és a honvédelem megvalósítására hivatott szervezetek feladatköreinek merev szétválasztása — csupán bizonyos helyzetekben helytálló. A véderő és a rendvédelem merev szétválasztása egyébként is csupán a rendszerváltás után öltött testet a magyar törvények szövegében. Korábban a pártállam, azt megelőzően pedig a polgári magyar állam időszakában egyaránt a haderő bizonyos esetekben alkalmazható volt a rend fenntartásának a kivitelezése terén. Ennek megfelelően kellett változtatni a jogi környezetben a haderő felhasználhatóságát illetően a migráns tömeg kezelhetősége érdekében. Egyáltalában nem ördögtől való bizonyos esetekben a haderő alkalmazása rendfenntartási teendők eredményes megvalósítása érdekében, hiszen a

kiegyezést követően az első felelős magyar kormány miniszterelnökének gróf ANDRÁSSY Gyulának⁴ — az Osztrák-Magyar Monarchia véderején belül — a Magyar Királyi Honvédség létrehozása mellett az volt az egyik legfontosabb érve, hogy a Magyar Szent Korona alá tartozó területeken a közös haderő karhatalmú célú igénybevétele elképzelhetetlen, ezért elengedhetetlen olyan magyar haderő létrehozása, amely ilyen feladatok megvalósítására alkalmas.⁵ A polgári magyar állam időszakát végig kísérte a haderő karhatalmi szabályozásának a témája. A kortársak tehát koránt sem ódzkodtak a haderő rendvédelmi célok érdekében megvalósuló alkalmazásától, csupán azt ellenzték, hogy ez a haderő idegen hatalom fegyveres ereje legyen, illetve az alkalmazás lehetőségeit és módjait szabályozták. A kiegyezéstől Magyarország német megszállásáig — a magyarországi tanácsköztársaság időszakát figyelmen kívül hagyva — mintegy 40 jogszabály foglalkozott a karhatalom témájával.⁶

Általában igaz, hogy a honvédelem és a rendvédelem az állam kétféle feladata, amelyet más-más szervezetek valósítanak meg, azonban a keletkező konkrét teendőkből fakadóan nem kizárt sőt kívánatos, hogy bizonyos rendvédelmi tevékenységek kivitelezésében a véderő is részt vehessen.

Ez a helyzet fokozottan igaz a határőrizetre, hiszen a határok őrzésének az oka ugyan a közrend és a közbiztonság fenntartása, azonban a teendők végzése során jelentős mértékben külső hatások érik a határőrizetet megvalósító rendvédelmi szervezeteket, nem a hazai hanem a külföldi erők azok amelyek ellen fel kell lépni. E teendők eredményes végrehajtására pedig nélkülözhetetlen a véderő igénybe vétele még akkor is ha a külső erők fegyver nélküli ténykedést valósítanak meg.

Attól eltekintve azonban minden korban lehettek, illetve voltak az általános helyzettől eltérő sajátos szituációk a határőrizetben, mégis más paraméterekkel rendelkező szervezet őrizte a határt békében, illetve védte háború esetén, bár az eltérés mértéke koronként változó volt.

Feltétlenül indokolt tehát egyértelmű terminológia használata különben partalanná, illetve félreértelmezhetővé válnának a folyamatok és események egyaránt. Határőrizetnek az államhatárok azon őrzését nevezem, amikor — függetlenül az abban részt vevő szervezetek jellegétől — a határok erőszakos átlépését kisebb-nagyobb felfegyverzett csoportok, szervezetek nem kísérik meg. Határvédelemnek azt tekintem, amikor a határ ellen fegyveres támadás indul bármilyen formában, amelynek az elhárítására honi fegyveres szervezet igénybe vétele szükséges.

A határvédelem végrehajtásának fő szervezete mindig a véderő, azonban a határőrizeti szervezeteknek is vannak abban feladatai például a határ biztosítása a honi erők határvonalra történő felfejlődésének időszakában stb.

A határőrizet álláspontom szerint békeidőszakban a határok sérthetlenségének a biztosítása annak érdekében, hogy a határvonalakon belül a regnum (hazai hatalom és jog) érvényesülhessen az illetéktelen személyek és tárgyak a határon ne juthassanak át.

A mindenkori határőrizet három fő részből áll: a határvonal őrzéséből, a határforgalom ellenőrzéséből és a határrend — amely nem más mint a határvonal őrzés és a határforgalom ellenőrzés eredményes megvalósulását elősegítő és a határmenti területekre kiterjedő hatályú szabályozások összessége — betartatásából.⁷

Nyilvánvaló, hogy akár támadásról, akár bűncselekmény elkövetésének a kivédéséről szól a határőrizet, illetve a határvédelem az eredményes fellépés egyik elengedhetetlen előfeltétele, hogy a határt őrzők, illetve védelmezők időben megfelelő információhoz juthassanak a készülő cselekményről. Ebből fakadóan a határok őrzését és / vagy védelmét ellátó szervezetek rendelkeztek a határ túloldalán olyan személyekkel, illetve hálózatokkal ahonnan a szükséges információkat megkaphatták. A határmenti felderítés eszközei és módszerei nem tértek, nem is térhettek el a korabeli szokásos bűnügyi, illetve „hadi-felderítés” módszereitől és eszközeitől.

Így volt ez a dualizmus időszakában is, amikor a meglévő rendszereket alkalmazták a határőrizetben, bár a történelmi Magyarország 4 166 km hosszú határvonalából csupán a magyar-román 833,2 km és a magyar-szerb 458,26 km határán valósult meg határőrizet. Ebből fakadóan határőrizeti felderítést ezeken a határszakaszokon valósítottak meg. Mivel az Osztrák-Magyar Monarchia két társországa a Magyar Királyság és az Osztrák Császárság közötti határ teljes mértékben átjárható volt és Bosznia-Hercegovinának a két társországgal közös határain is bárki bármikor és bárhol szabadon átléphetett, ezért ezeken a határszakaszokon nem volt szükség határőrizetre, ebből fakadóan pedig a határőrizetet elősegítő felderítő tevékenységre sem.⁸

Az Osztrák-Magyar Monarchiában egyetlen felderítő szervezet működött a haderő kötelékében, az Evidenzbüro, amely a vezérkari főnök alárendeltségébe tartozott. Ebből a helyzetből fakadóan – mint a haderő része – a felderítés is a közös ügyek csoportjának a részét képezte. A hírszerzésben részt vet ugyan még a külügy is, azonban a külügy is a közös ügyek közé tartozott. A külügynek pedig – bár a hírszerzésből többé kevésbé kivette a részét – nem volt önálló felderítő szervezete.⁹

Az Evidenzbüro már békeidőben kapcsolatot hozott létre a határőrizeti szervezetekkel abból a célból, hogy azok — hasznosítva a helyi ismereteiket — információkat szerezzenek a határ túloldali térségéből, illetve az információszerzésre alkalmas személyeket beszervezzék. Az Osztrák-Magyar Monarchia felderítését elsősorban a határ túloldalán diszlokáló csapatok, illetve

közlekedési, hírközlési és az alakulatok elhelyezésére alkalmas infrastruktúra érdekelte.¹⁰

A határmenti felderítő tevékenység szabályozására vonatkozóan külön szabályzat is készült a Magyar Királyi Csendőrség 1912. évi szolgálati szabályzatának titkos függelékeként. E szabályzatban minden témát és módszert rögzítettek, amely a határmenti hírszerző tevékenység során előfordulhatott. A titkos figyelés és informátorokkal való kapcsolattartás szabályaitól a postagalambok szerepén keresztül a beszerzési szempontokig minden lényeges elemre kitért e szabályzat.¹¹

A határszéli csendőrségnél és a Magyar Királyi Határrendőrségnél is lényegében ennek a szabályzatnak megfelelően folyt a felderítés valószínűleg eredményesen, hiszen – a közös haderő területileg illetékes hadtestparancsnokságai vezérkari osztályainak a kebelében működő felderítő főállomások javaslatára – a magyar határőrizeti szervezetekben szolgálatot teljesítő személyi állomány tagjait több ízben részesítették elismerésben.¹²

Nem rezidentúrák formájában ugyan, de a bűnüldöző szervezetek azaz a rendőrségek és – 1903-tól a csendőrségi járásőrmesterségek létrehozásától – a Magyar Királyi Csendőrség is támaszkodott a bűnfelderítés terén informátorokra. Ezeket a személyeket nevezte a korabeli szakzsargon bizalmi egyéneknek. Ők valamilyen ellenszolgáltatás érdekében osztották meg ismereteiket a bűnüldözésre hivatott szervezetek személyi állományának tagjaival. A bizalmi egyének között olyanok is voltak, akik ellenszolgáltatás nélkül a Magyar állam iránt érzett elkötelezettségük okán segítették ismereteikkel a bűnüldöző szervezeteket. Végül pedig a rendvédelmi szervezetek számontartották azokat is, akikre a társadalmi állásukból fakadóan – papok, jegyzők, tanárok stb. – mint megbízható személyekre támaszkodhattak a rendfenntartók.¹³

A fegyverletételt követően az antant csapatai fokozatosan ugyan, de Magyarország egyre nagyobb hányadát szállták meg. Ez a helyzet már előrevetített baljós árnya volt a trianoni békediktátumnak, melynek értelmében Magyarország területének mintegy 2/3-át, lakosságának pedig csaknem a felét elveszítette. Az elcsatolt területeken több millió magyar ember élt részben a nemzetiségekkel kevert formában, részben pedig kompakt magyar tömbben.¹⁴

Ez a helyzet a magyar nemzetre oly sokkolóan hatott, hogy máig nem képes megbarátkozni a békediktátum országcsönkítő passzusaival. A környező államok azonban lényegében azt akpták, amiben az antantal a háború során megegyeztek, azaz Magyarország kárára területekhez jutottak. Az antantnak semi sem volt drága, amely Magyarország rovására elégítette ki a későbbi kisanantant országok sovíniszta köreinek területi igényeit.¹⁵

A későbbi kisanantant országok bevonuló csapatai pedig a megszállt területekről a javakat igyekeztek elszállítani a saját országukba. E

tevékenységben a legszorgosabbnak a roman haderő alakulatai bizonyultak.¹⁶ A vérszemet kapott megszállók igényeit végül is maga az antant volt kénytelen korlátok közé szorítani. Így vonultak ki a szerb csapatok Baranáyból, illetve a roman haderő „csupán” Erdélybe és a Partiumba vonta vissza a csapatait a Duna-Tisza közéről és a Dunántúl egy részéről.

Az antant ugyan felhasználta a környező országok sovíniszta mozgalmának a magyarság ellen irányuló vágyait, azonban számukra az volt a fontos hogy a Kárpát-medencében élő nemzetek egyik állama sem kerüljön túlsúlyba. Az antant érdeke az volt, hogy a térséget tozsalkodó kisállamok színterévé változtassa, ezáltal hosszú távon biztosítsa befolyását a Kárpát-medencében.

Ilyen politikai célkitűzést nyilvánvalóan csupán a magyarság számára vesztes háború nyomán lehetett realizálni, egyben pedig a trianoni békediktátum néven elhíresült „békeszerződés” magában hordozta a későbbi konfliktusok csíráit is.

1918 és 1921 közötti időszakot Magyarország határait illetően a labilitás jellemezte. A történelmi Magyarország határait a vesztes magyar állam képtelen volt ellenőrizni és védelmezni. Az idegen csapatok az ország belsejében jártak. Csupán több ízben módosított demarkációs vonalak léteztek, amelyek a magyar fennhatóság alatt álló magyar, és az antant által megszállt magyar területek érintkezési vonalát alkották.

Az mindenki számára nyilvánvaló volt, hogy a demarkációs vonalakat is őrizni szükséges. Abban azonban kezdetben eltérő vélemények alakultak ki, hogy a határőrizet milyen legyen. Voltak, akik a dualizmuskorhoz képest új típusú magyar határőr testületet kívántak létrehozni, még a békediktátum létrejötte előtt. A katonai vezetés véleménye azonban az volt, – mely végül is győzedelmeskedett – hogy a békét megelőzően nem célszerű új határőrizeti testület felállítása, mivel annak jellegét a békediktátumban foglaltakhoz kell majd igazítani.¹⁷

Kezdetben a demarkációs vonalak őrzését a magyar haderő látta el. Nem is állt a magyar kormány rendelkezésére más erő, amellyel ezt a feladatot megvalósíthatta volna. A dualizmus időszakában csaknem 500 fő (480 fő) határrendőr, 1357 fő határszéli csendőr és 549 fő pénzügyőr látta el az útlevélköteles magyar államhatár fegyveres őrzését. Ennek az erőnek a töredéke sem állt a vizsgált időszakban a polgári magyar állam kormányának a rendelkezésére.¹⁸

Kezdetben tehát a Magyar Nemzeti Hadsereg¹⁹ alakulatai őrizték a határokat, a haderő részéről pedig tábournoki rangban *Határforgalmi Katonai Felügyelőt* jelöltek ki, aki lényegében a határőrizettel kapcsolatos valamennyi teendőt összefogta és irányította bár a legfrekvenciáltabb feladata kétségtelenül a demarkációs vonalakon áthaladó forgalom felügyelete volt.²⁰

A Határforgalmi Katonai Felügyelő hatáskörébe tartozó feladat volt az „... ügynevezett »exponensek« felállítása a demarkációs vonalakon túli területeken”.²¹ Az exponensek a megszállt területek megszálló hadseregeivel való gyors és érdemi ügyintézését segítették elő a határmenti témákban.

Csupán valószínűsíthető, hogy ezek az exponensek a szükséges információk beszerzését is biztosították. Mivel azonban a megszállt területekről a hazai szervezeteknek pontosabb információik voltak mint a megszállóknak, ezért az esetleges adatgyűjtés a megszálló erőkre és tevékenységükre vonatkozhatott elsősorban.

Az illetékesek foglalkoztak a határfelderítés témájával, hiszen a tervezett határőrség — amelyet végül a trianoni békediktátum létrejötte után hoztak létre — egyik feladatának képzelték el „... *békében az ellenséges kémszolgálat megakadályozása, a saját kémszolgálat elősegítése* . . .”²² Ez a megfogalmazás lényegében a dualizmuskori helyzetet tükrözte.

A tervezet azonban magát a határőrizetet olyan katonailag szervezett önálló fegyveres őr-testületként képzelte el, amely a katonai körlet-parancsnokságok ellenőrzése alatt állt volna. A tervezet testület jogállása a csendőrséggel let volna azonos. Ez az elem azonban már eltért a dualizmuskori felállástól, bár a határmenti hírszerzés tekintetében indifferens let volna hiszen a dualizmuskori Magyar Királyi Határrendőrség mint polgári fegyveres őrtestület és a határszéli csendőrség mint katonailag szervezett fegyveres őrtestület egyaránt jól együttműködött az Evidenzbüroval.²³

Az elgondolás tehát már viszonylag korán tetet öltött arra vonatkozóan, hogy a magyar határőrizetet a katonailag szervezett fegyveres őrtestület típusú rendvédelmi testület formájában célszerű újjászervezni. Ezt azonban elhalasztották a békekötés utánra. A kutatómunkák során eddig még nem került elő olyan forrás, amely a tervezett határőr terület és a magyar felderítés kapcsolatát taglalta volna.

A magyar hatóságok a békekötésig a demarkációs vonalakt érintő működési területtel rendelkező pénzügyőr szakaszokat és csendőr őrsöket igyekeztek erősíteni. A nemzeti haderő a határőrizetet 1920 januárjától 1920 márciusáig a Magyar Királyi Csendőrségnek adta át. A csendőrség számára a határmenti 8-10 km széles sávban határozták meg a határőrizeti teendők ellátásának a színterét. Mivel azonban a határmenti pénzügyőr és csendőr csapatok létszáma elégtelen volt a határőrizeti feladatok ellátására és a mélységi területekről sem lehetett – a testületi alapfeladatok ellátásának a veszélyeztetése nélkül – olyan létszámú pénzügyőrt, illetve csendőrt a demarkációs vonalakra vezényelni, hogy a határőrizeti teendők megvalósíthóvá váljanak, ezért szükség volt az ügynevezett pótcsendőr, illetve pótpénzügyőr kategória kialakítására. A pótpénzügyőrök és a pótcsendőrök a magyar haderő katonái voltak, akiket ezzel az elnevezéssel

vezényeltek a pénzügyőrséghez, illetve a csendőrséghez hogy a határőrizeti feladatok eredményes ellátásához kellő előerőhöz juthassanak a határőrizeti feladatokat teljesítő rendvédelmi tetületek.²⁴

A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatokat teljesítő részét a dualizmuskori határszéli csendőrség mintájára formálták, bár nem alkalmaztak nyári őrsöket, a határszéli ügyekkel foglalkozó csendőr törzstisztet pedig nem helyezték ki a csendőr kerület törzsének elhelyezési körletéből önálló állomáshelyre. A határőrizeti teendőket is ellátó csendőrök nem kaptak továbbá speciális eszközöket feladataik ellátásához és határőrizeti teendőiket az ország belsejében szolgálatot teljesítő bajtársaikhoz képest velük azonos módon valósították meg.

Új elem volt azonban a háború előtti helyzethez képest, hogy a határőrizeti teendőket is ellátó csendőrök kettős szakmai alárendeltségbe kerültek, mivel a csendőr kerület határőrizeti ügyekkel foglalkozó törzstisztjén túl a katonai körletparancsnokságok felügyelete alá is kerültek. Végül pedig „... a határszéli csendőr tiszteknek »saját kémiszolgálatot« is fenn kellett tartaniuk”.²⁵

Az tehát egyértelműen rekonstruálható, hogy a Közép-Magyarországra visszaszorított Magyar Királyságban a békekötést megelőzően a határőrizeti teendők ellátásába – a dualizmuskori minta alapján – ismét bevont csendőrségnek voltak felderítési teendői. Nyilvánvaló az is, hogy ezen teendők nem terjeszkedhettek túl a testület hatáskörén, azaz a határmenti információk gyűjtésére irányult.

Feltételezhető továbbá, hogy a felderítő munka szabályai, metodikája megegyezett a dualizmuskorival, hiszen a Magyar Királyi Csendőrség 1912. évi szolgálati szabályzata – melynek a titkos függeléke tartalmazta a felderítő munka szabályait – változatlanul érvényben volt. Az új szolgálati szabályzat tervezete 1924-re készült el és 1927-re hatályosult.²⁶

Homály fedi azonban – mivel valószínűleg e tevékenység titkos jellegéből fakadóan eleve minimális írott anyag keletkezhetett – a konkrét felderítési cselekvéseket, nevezetesen mikor, kik és hol vettek részt ebben a munkában, milyen módon végezték a tevékenységüket stb.

A trianoni békediktátum kapcsán valóban felállították a magyar határőrizet új testületét a Magyar Királyi Vámőrséget 1921. VIII. 25-ei hatállyal.²⁷ Ezzel lezárult a magyar határőrizet történetében a fegyverletétel és a békekötés közötti meglehetősen bizonytalan időszak, amikor a területmegszállásokból fakadóan a magyar állam az ország belsejében húzódó demarkációs voonalakat volt kénytelen őrizni. Ebben az időszakban többé-kevésbé a dualizmuskori magyar határőrizeti mintát követte ugyan a magyar állam a határszéli hírszerzés tekintetében is, azonban annak a konkrét cselekvéseit valószínűleg a

magyar rendvédelem történetét művelő új nemzedék fogja feltárni, amennyiben új értékelhető források kerülnek felszínre.

Jegyzetek

¹ Jelen esetben abban az értelemben használom a regnum kifejezést, hogy az országok jogrendje, illetve azok alkalmazásának a határa hol ér véget. Az a terület, ahol már nem az ország jogrendje, hanem egy másik ország jogrendje érvényesül nem tekinthető az adott regnum alá tartozó területnek.

² PARÁDI: *A magyar határőrizet története a kezdetektől napjainkig. A magyar határőrizet a Kárpát-medencében.* 9-10.p.

³ Loc.cit. 10-13.p.

⁴ gróf ANDRÁSSY Gyula (Oláhpaták, Gömör vármegye 1823. III. 8. – Volosca, Fiume közelében 1890. II. 18.) Főispán, honvéd ezredes és a debreceni kormány konstantinápolyi követe, in effigie felakasztották, szolgálaton kívüli lovassági tábornok. Képviselőházi egyedüli alelnök 1865. XII. 20. – 1866. IV. 16. , képviselőházi első alelnök 1866. III. 16. – 1867. IV. 8. , miniszterelnök 1867. II. 17. – 1871. XI. 14. , honvédelmi miniszter 1867. II. 20. – 1871. XI. 14. , nádorhelyettes 1867. VI. 4. – 1867. VI. 8. , közös külügyminiszter 1871. XI. 18. – 1870. X. 8. , közös pénzügyminiszter 1871. XI. 14. – 1872. I. 15. és 1876. VI. 11. – 1876. VII. 14. BÖLÖNY: 210.p.

⁵ GALÁNTAI: 101-103.p.

⁶ PARÁDI — VEDÓ: 124-321.p.

⁷ PARÁDI: *A magyar határőrizet története a kezdetektől napjainkig. A magyar határőrizet a Kárpát-medencében.* op.cit. 9-13.p.

⁸ Idem: *A polgári magyar állam határőrizete.* 73.p.; Idem: *Magyar határőrizet az I. világháború kitörésekor.* 132.p.

⁹ PARÁDI: *Felderítő szolgálat az Osztrák-Magyar Monarchiában.* 27-40.p.; PETHŐ; PILCH: II.köt. 5-26.p.; SZABÓ: *Redl emberei.*; Idem: *Az Evidenzbureau. Az Osztrák-Magyar Monarchia felderítő szervezete 1850-1919.* 127-143.p.; Idem: *Az osztrák-magyar katonai hírszerzés szervezeti és hatásköri változásai az I. világháború idején.* 87-90.p.; Idem: *Egy horvát az Osztrák-Magyar Monarchia katonai titkosszolgálatára élén: Oskar HRANILOVIC von Czvetassin (1867-1933) katonai pályafutása.* 275-278.p.; ZEINER

¹⁰ PARÁDI: *A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai.* 91-92.p.; Idem: *Az Evidenzbüro és a magyar határőrizet.* 65-73.p.; Idem: *Felderítés az Osztrák-Magyar Monarchia államhatalmi, közigazgatási rendszerében.* 5-12.p.; Idem: *Az Evidenzbüro és a Magyar határőrizet kapcsolata.* 71-74.p.

¹¹ SZUT-1912

¹² *Az Osztrák-Magyar Monarchiában – a kontinens más országaihoz hasonlóan – a hírszerzés irányai többé-kevésbé meg-egyeztek a valószínűsíthető hadműveleti*

irányokkal. Így tehát a közös haderőben a hírszerző főállomások a hadtestek hadműveleti irányában végeztek felderítést, hoztak létre és működtettek rezidentúrákat. Hasonló volt a szisztéma többek között az Orosz Birodalomban is, ahol a kijevi az Osztrák-Magyar Monarchia, a varsói a Német Császárság, az ogyesszai orosz felderítők pedig a Balkán irányában végeztek hírszerzést.

PILCH: op.cit. II.köt. 43-52.p.

¹³ SZUT-1881; SZUT-1887; SZUT-1900; SZUT-1903; 43 972/1884. BM.r.; 10 538 /1892. BRFK.r.; A „detektívtestület” szabályzata és szolgálati utasítása.; 130 000/1899. BM.r. Utasítás a nyomozó rendőri hatóságok és közegek részére.

¹⁴ PALOTÁS

¹⁵ RAFFAY: *Trianon titkai, avagy hogyan bántak el országunkkal . . .*; Idem: *Magyar tragédia. Trianon 75 éve.*

¹⁶ BANDHOLTZ

¹⁷ PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* 14.p.

¹⁸ Loc.cit. 17.p.

¹⁹ 40/1919. (VI. 15.) ME.r.; 43 801/1920. (III. 18.) HM.r.; 239/1922. (I. 16.) HM.r.

²⁰ PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* op.cit. 19.p.; 8 289/1920. (IX. 29.) ME.r.

²¹ PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* op.cit. 19.p.

²² Loc.cit. 23.p.

²³ PARÁDI: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület.

²⁴ PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* op.cit. 22.p.

²⁵ Loc.cit. 24-25.p.

²⁶ SZUT-1927

²⁷ 6 200/1921. (VIII. 25.) ME.r.; 114 440/1921. (VIII. 25.) PM.r.

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):

MONOGRÁFIÁK KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

BANDHOLTZ
(16.;

- BANDHOLTZ HILL Harry: *Román megszállás Magyarországon: napló nem diplomata módra.* [An Undiplomatic diary.] Ford BAKTAY Erik. Budapest, 1993, Magyar Világ. 241 p. HU-ISBN 963 78 1550 3.

BÖLÖNY
(4.;

- BÖLÖNY József: *Magyarország kormányai 1848-1975.* Budapest, 1978, Akadémia. 328 p. HU-ISBN 963 05 1755 8. /A Magyar Országos Levéltár Kiadványai, IV. – Levéltartan és történeti

- forrásdokumentumok, 2./ HU-ISSN 0441-4985.
- GALÁNTAI (5.;) — GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918.* Budapest, 1985, Kossuth. 387 p. HU-ISBN 963 09 2589 3.
- PALOTÁS (14.;) — PALOTÁS Zoltán: *Trianoni határok.* Budapest, 1990, INTEREDITION. 93 p. HU-ISBN 963 02 6215 0.
- PARÁDI: *A magyar határőrizet története a kezdetektől napjainkig. A ma-gyar határőrizet a Kárpát-medencében.* (2.;3.;7.;) — PARÁDI József: *A magyar határőrizet története a kezdetektől napjainkig. A magyar határőrizet a Kárpát-medencében.* Budapest, 2017, Nemzeti Közszerkesztési Egyetem. 179 p. HU-ISBN —
- PARÁDI — VEDŐ (6.;) — PARÁDI József — VEDŐ Attila: *A polgári magyar állam karhatalmi tevékenységének szabályozása 1867-1944.* Budapest, 2018, SZBMRTT. 336 p. HU-ISBN 978 615 80 3092 2. /A magyar rendvédelem-történet forrásai, 1./ HU-ISSN 2560-0532/

- PETHŐ
(9.;) — PETHŐ Albert: *Agenten für den Doppeladler. Österreich-Ungarns Geheimer Dienst im Weltkrieg.* [A kétfejű sas ügynökei. Osztrák-magyar titkosszolgálat a világháborúban.] Graz, 1998, Leopold Stocker Verlag. 875 p. A-ISBN 320 57 7415 9.
- PILCH
(9.p.12.;) — PILCH Jenő: *A hírszerzés és kémkedés története.* Budapest, 1936, Franklin. I.köt. 366 p. , II.köt. 402 p. , III.köt.386 p.
- RAFFAY Ernő: *Trianon titkai, avagy hogyan bántak el országunkkal*
(15.;) — RAFFAY Ernő: *Trianon titkai, avagy hogyan bántak el országunkkal . . .* Budapest, 1990, Tornado Damenija Kft. 191 p. HU-ISBN 963 02 7639 9.
- RAFFAY Ernő: *Magyar tragédia. Trianon 75 éve.*
(15.;) — RAFFAY Ernő: *Magyar tragédia. Trianon 75 éve.* Budapest, 1996², Püski Kiadó. 233 p. HU-ISBN 963 90 4007 X.
- ZEINER
(9.;) — ZEINER Hubert: *Geschichte des österreichischen Generalstabes.* [Az osztrák vezérkar története.] Bécs, 2006, Böhlau Verlag. 868 p. A-ISBN 320 57 7415 9.

TANULMÁNYOK

- PARÁDI: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai.
(10.;) — PARÁDI József: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI.évf. (2005) 14.sz. 91-94.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata — német nyelven — 2002 februárjában Budapesten hangzott el a SZBMRTT Csendőrség-történeti Szakosztálya által szervezett tudományos rendezvénysorozat „A csendőrség Magyarországon” című II. szimpoziumján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Felderítő szolgálat az Osztrák-Magyar Monarchiában. — PARÁDI József: Felderítő szolgálat az Osztrák-Magyar Monarchiában. 27-50.p. In PARÁDI József — REGÉNYI Kund Miklós (szerk.):

- (9.;
- 1872 *Felderítő-szolgálati utasítás. Anleitung zum Kundschaftsdienste.* Budapest, 2014, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat – SZBMRTT. 441 p. HU-ISBN 978 963 89 8284 1. /A Magyar rendvédelem-történet hagyatéka, 1./ HU-ISSN 2064-4728.
- PARÁDI: Az Evidenzbüro és a magyar határőrizet. (10.;
- PARÁDI József: Az Evidenzbüro és a magyar határőrizet. *Szakmai Szemle*, XIII.évf. (2015) 1.sz. 65-81.p. HU-ISSN 1785-1181.
- PARÁDI: Felderítés az Osztrák-Magyar Monarchia államhatalmi, közigazgatási rendszerében. (10.;
- PARÁDI József: Felderítés az Osztrák-Magyar Monarchia államhatalmi, közigazgatási rendszerében. *Szakmai Szemle*, XIII.évf. (2015) 2.sz. 5-13.p. HU-ISSN 1785-1181.
- PARÁDI: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. (23.;
- PARÁDI József: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXV.évf. (2015) 43-44-45-46.sz. 77-84.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: Az Evidenzbüro és a magyar határőrizet kapcsolata. (10.;
- PARÁDI József: Az Evidenzbüro és a magyar határőrizet kapcsolata. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVI.évf. (2016) 52.sz. 71-82.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: Magyar határőrizet az I. világháború kitörésekor. (8.;
- PARÁDI József: Magyar határőrizet az I. világháború kitörésekor. 117-132.p. In PARÁDI József et al. (szerk.): *Ünnepi parergák BODA József 65. születésnapja tiszteletére.* Budapest, 2018, SZBMRTT. 184 p. HU-ISBN 978 615 80 3097 7. /Salutem, 4./ HU-ISSN 2416-2078.
- PARÁDI: A polgári magyar állam határőrizete. (8.;
- PARÁDI József : A polgári magyar állam határőrizete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVIII.évf. (2018) 55.sz. 67-86.p. HU-ISSN 1216-6774.
- SZABÓ: Redl emberei. (9.;
- SZABÓ Szilárd: Redl emberei. *Kommentár*, VIII.évf. (2013) 2.sz. HU-ISSN 1787-6974. A folyóirat csak a világhálón jelenik meg oldalszámozás nélkül.
- Világhálón:
www.kommentar.info.hu/iras/2013_2/redl_emberei

- SZABÓ: Egy horvát az Osztrák-Magyar Monarchia katonai titkosszolgálatára élén: Oskar HRANILOVIC von Czvetassin (1867-1933) katonai pályafutása. (9.;
- SZABÓ: Az Evidenzbureau. Az Osztrák-Magyar Monarchia felderítő szervezete 1850-1919. (9.;
- SZABÓ: Az osztrák-magyar katonai hírszerzés szervezeti és hatásköri változásai az I. világháború idején. (9.;
- SZABÓ Szilárd: Egy horvát az Osztrák-Magyar Monarchia katonai titkosszolgálatára élén: Oskar HRANILOVIC von Czvetassin (1867-1933) katonai pályafutása. *Rendvédelem-történeli Hírlevél (Nuntiotones Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIV-XXV.évf. (2015) 47-48-49-50.sz. 275-280.p. HU-ISSN 1785-3257.
- SZABÓ Szilárd: Az Evidenzbureau. Az Osztrák-Magyar Monarchia felderítő szervezete 1850-1919. *Rendvédelem-történeli Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXV.évf. (2015) 43-44-45-46.sz. 127-170.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2016. II. 12-én, Budapesten hangzott el a SZBMRTT Csendőrség-történeli Szakosztálya és az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Magyar Állam- és Jogtörténeli Tanszéke által szervezett közbiztonság-történeli tudományos szimpozion-sorozatának a „125 éve lépett be a polgári magyar állam belügyi tárcája a határőrizetbe” című XVI. szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZABÓ Szilárd: Az osztrák-magyar katonai hírszerzés szervezeti és hatásköri változásai az I. világháború idején. *Rendvédelem-történeli Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVIII.évf. (2018) 55.sz. 87-94.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2018. február 16-án Budapesten hangzott el a SZBMRTT Csendőrség-történeli Szakosztálya által szervezett magyar közbiztonság-történeli tudományos szimpozion-sorozatának a „100 éve alakult át a magyar rendvédelmi modell?” című XVIII. szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KÉZIRATOK

- PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* (17.;18.;20.;21.;22.;24.;25.;;) — PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* Kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990. I.köt. 264 p. + II.köt. 265-567 p. melléklet.

SZABÁLYZATOK

- A „detektívtestület” szabályzata és szolgálati utasítása. (13.;;) — A „detektívtestület” szabályzata és szolgálati utasítása. 100-131.p. In TÖRÖK Lajos — NÉMETHY Tihamér (szerk.): *Rendőri vonatkozású törvények, rendeletek és eljárási szabályok gyűjtemények.* Budapest, 1926, Editor Könyvkiadó. 822 p. /Rendőrtisztviselők zsebkönyvtára./
- SZUT-1881 (13.;;) — A belügyi- és honvédelmi m. kir. minister által 1881. október 1-én, a m.kir. csendőrség számára kiadott szervezeti és szolgálati utasítás. *Magyarországi Rendeletek Tára*, XV.évf. (1881) I.füzet 1167-1344.p.
- SZUT-1887 (13.;;) — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1887, Központi Községi Nyomda. 224 p. (Az 1887. évi kiadás utánnomása megjelent 1888-ban és 1898-ban a Pesti Könyvnyomda kiadásában. „Szabályzat II. szolgálati utasítás. Általános rész.” című fejezeteit átírták, melyet kiegészítésként a meglévő kiadványhoz 1900-ban a Pesti Könyvnyomda adott ki 111-155 oldal terjedelemmel, így a „Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára” című szolgálati könyv terjedelme 361 oldalra nőtt.)
- SZUT-1900 (13.;;) — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1900, Pesti Könyomda. 361 p.
- SZUT-1912 (11.;;) — *Titkos függelék az „Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára.” című szolgálati*

- könyvhöz. (A hírszerző szolgálat ellátása és a kémkedés megakadályozása.) Budapest, 1912, Magyar Király Állami Nyomda. 41 p.
- SZUT-1903 (13.;) — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1903, s.n.
- SZUT-1927 (26.;) — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1927, Pallas. 411 p.
- JOGSZABÁLYOK**
- 43 972/1884.BM.r. (13.;) — 43 972/1884.BM.r. a fővárosi rendőrség számára kiadott Utasítás tárgyában. 26-50.p. TÖRÖK Lajos — NÉMETHY Tihamér (szerk.): *Rendőri vonatkozású törvények, rendeletek és eljárási szabályok gyűjteménye.* Budapest, 1926, Editor Könyvkiadó. 822 p. /Rendőrtisztviselők zsebkönyvtára./
- 10 538/1892. BRFK.r. (13.;) — 10 538/1892. BRFK.r. a rendőri őrség rendeltetése és hatásköre, szervezeti szabályzata és általános szolgálati utasítása. 50-99.p. TÖRÖK Lajos — NÉMETHY Tihamér (szerk.): *Rendőri vonatkozású törvények, rendeletek és eljárási szabályok gyűjtemények.* Budapest, 1926, Editor Könyvkiadó. 822 p. /Rendőrtisztviselők zsebkönyvtára./
- 130 000/1899.BM.r. (13.;) — 130 000/1899.BM.r. Utasítás a nyomozó rendőri hatóságok és közegek részére. 131-208.p. TÖRÖK Lajos — NÉMETHY Tihamér (szerk.): *Rendőri vonatkozású törvények, rendeletek és eljárási szabályok gyűjtemények.* Budapest, 1926, Editor Könyvkiadó. 822 p. /Rendőrtisztviselők zsebkönyvtára./
- 40/1919. (VI. 15.) ME.r. (19.;) — 40/1919. (VI. 15.) ME.r. a magyar hadsereg megszervezése tárgyában. 250-251.p. In KELEMEN Béla (szerk.): *Adatok a szegedi ellenforradalom és a szegedi kormány történetéhez 1919.* Szeged, 1923, KELEMEN

- 8 289/1920. (IX. 29.) ME.r. (20.;) — Béla. 605 p.
8 289/1920. (IX. 29.) ME.r. a határforgalmi katonai felügyelő kinevezéséről. *Magyarországi Rendeleték Tára*, LIV.évf. (1920) I.füzet. 465-466.p.
- 43 801/1920. (III. 18.) HM.r. (19.;) — 43 801/1920. (III. 18.) HM.r. a magyar minisztérium katonai ügyek vezetésére hivatott tagjának megjelöléséről és a magyar hadsereg elnevezéséről. *Magyarországi Rendeleték Tára*, LIV.évf. (1920) I.füzet. 368-369.p.
- 6 200/1921. (VIII. 25.) ME.r. (27.;) — 6 200/1921. (VIII. 25.) ME.r. a vámórség létesítéséről. *Magyarországi Rendeleték Tára*, LV.évf. (1922) I.füzet. 223-232.p.
- 114 440/1921. (VIII. 25.) PM.r. (27.;) — 114 440/1921. (VIII. 25.) PM.r. a Magyar Királyi Vámórség létesítéséről szóló 6.200/1921. M. E. számú kormányrendelet végrehajtásáról. *Magyarországi Rendeleték Tára*, LV.évf. (1922) I.füzet. 1594-1623.p.
- 239/1922. (I. 16.) HM.r. (19.;) — 239/1922. (I. 16.) HM.r. a Magyar Királyi Honvédség elnevezés használatba vételéről. *Magyarországi Rendeleték Tára*, LVI.évf. (1922) I.füzet. 314.p.